

VOORAF

Dick de Jong

Het heeft even moeten duren voordat deze nieuwsbrief verscheen. Drukke andere werkzaamheden, de benodigde tijd om artikelen geschikt te maken voor publicatie en het ontbreken van geschikte copy speelde hierbij de hoofdrol. Vandaar dat reeds vanaf deze plaats wordt verwezen naar de hieronder volgende oproep. Eerdere soortgelijke oproepen leidden wel tot enig resultaat, maar de toezeggingen bleken vaak van korte duur of beperkten zich tot een of twee keer... Deze nieuwsbrief zou eigenlijk veel meer een blad moeten zijn van iedereen, die 'de boerderij' en alles daarom heen naar waarde weet te schatten. Laten we afspreken dat u nog eens nadenkt over een mogelijke bijdrage; het liefst meerdere bijdragen. Dan wordt dit een magazine van ons allemaal.

OPROEP

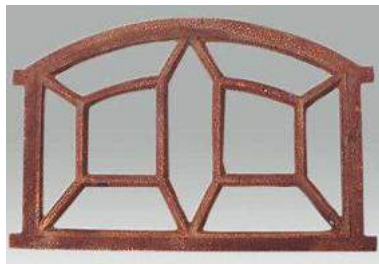
De nieuwsbrief die u nu leest heeft meerdere functies, die de doelstellingen van de Stichting B&E AKV ondersteunen; laten we er drie noemen:

- Het betrokken houden van de begunstigers en andere belangstellenden voor de boerderij in het algemeen.
- Aandacht vestigen op het boerenbedrijf in de Alblasserwaard, de Krimpenerwaard en de Vijfheerenlanden in het verleden.
- De boerderij in al haar facetten onder ieders aandacht brengen en houden.

Drie functies, die eenvoudigweg met wat na nadenken uitgebreid kunnen worden. Om die functies optimaal te houden, is het nodig dat hetgeen erin staat u blijft boeien. En daar kunt u een bijdrage aan leveren. En wel op (een van) de volgende manieren:

1. Het aandragen van artikelen of verhalen, die al dan niet met wat aanpassingen opgenomen kunnen worden.
2. Ideeën voor artikelen, die nader uitgewerkt kunnen worden.
3. Het in uitvoering nemen van een stukje voorbereidend schrijf- of redactiewerk.
4. Het aanleveren van fotomateriaal over de boerderij of details daarvan, over het boerenwerk van eertijds, over het vee enzovoorts.
5. Het op afroep maken van foto's van onderdelen of details van boerderijen of elementen daarvan, waarover de redactie dan een artikel schrijft.

Kortom: er is veel mogelijk; als de boerderij of het boerenbedrijf maar de hoofdmoot blijft ofwel het middelpunt van het verhaal of het artikel is.

Drie verschillende stalraampjes; daar is best wat over te schrijven... Maar zo is er veel meer te bedenken. Zo zou bijvoorbeeld in elk nummer van Boer & Hoeve aandacht gegeven kunnen worden aan een bouwkundig onderdeel van de boerderij. Zoals het elke keer opnemen van 6 foto's van elementen: 2 uit de Vijfheerenlanden, 2 uit de Krimpenerwaard en 2 uit de Alblasserwaard. Het moeten uiteraard verschillende foto's van boerderijelementen zijn. En dan eventueel van de hieronder genoemde zaken:

- Voordeur
- Symmetrische voorgevel
- Stalraam
- Deurklink
- Metalen rooster op voordeur
- Dakpannen
- Wolfseind
- Schilddak
- (Boen)stoep
- Muursteen
- Steen met jaartal
- Dorpel
- Sluitstenen
- Roedeverdeling in raam
- Mestluiken
- Potdekselwerk
- Bijgebouwen algemeen
- Graskuilsilo's
- Hoozolders
- Verbindingsmanieren gebinten e.d.
- Melkhokken
- Wagenschuren
- Mesthoppen
- Voegwerk muren
- Raamdorpel
- Enzovoort...

Uiteraard moeten het vrij scherpe foto's zijn en van een redelijke kwaliteit. Wellicht is er iemand, die op verzoek op pad wil gaan om foto's te maken. Reacties graag naar het secretariaat of de eindredacteur: secretariaat@boerderijenerf.nl of djtekst@planet.nl.

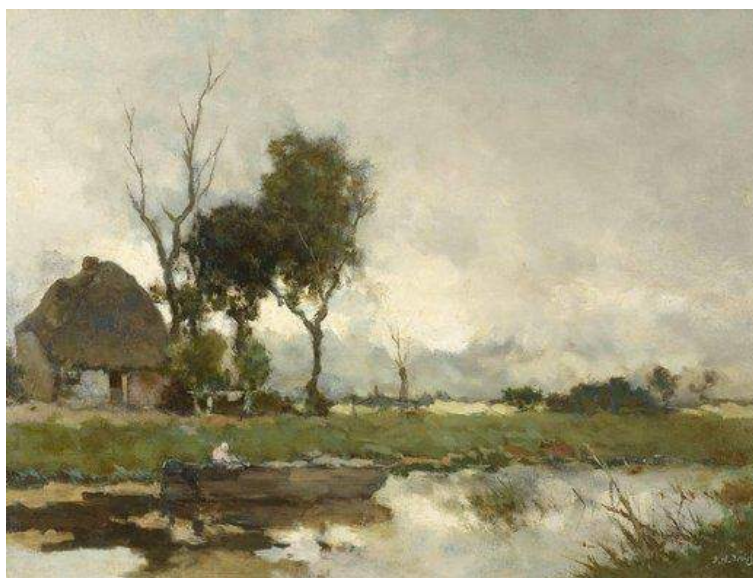
HET SLOTENPATROON

Soms krijg je een foto onder ogen, waarop het patroon dat de sloten in ons weidelandschap vormen heel goed te zien is. Vooral bij luchtfoto's verbaas je je vaak over de kaarsrechte loop van deze waterafvoer. Ooit waren sloten pure noodzaak voor de afvoer van het vele (regen)water. In de huidige tijd hebben er zich perioden voorgedaan dat het relatief droog is en soms zo erg dat de weilanden niet meer groen zijn, maar geel.

Luchtfoto van de Polder Giessendam, met de Tienwegsemolen (Arjen Hoftijzer).

Vroeger was Nederland veel natter dan nu. Niet dat er meer regen viel, maar het was lastiger om het water het gebied uit te krijgen. Dat had alles te maken met de technische mogelijkheden die ooit ontbraken en pas in de loop van de tijd ontstonden. Molens waren er al wel enkele eeuwen, maar die waren voor het functioneren afhankelijk van windkracht. Pas eind 18^e eeuw werd in ons land voor het eerste geëxperimenteerd met (stoom)gemalen. En pas in de loop van de 19^e eeuw werd de toepassing van gemalen grootschaliger aangepakt. Een hele verbetering!

Herfstlandschap van Jan Hendrik Weissenbruch (1824-1903)

Op schilderijen uit de periode van de Haagse School (1860-1900) is goed te zien hoe drassig sommige delen van ons land toen waren. Het water stond vaak zo hoog dat de scheiding tussen land en sloot nauwelijks te zien is. In de 20^e eeuw werd het steeds droger en daardoor ook minder noodzakelijk dat er veel greppels en sloten waren. Vaak werden deze daarom 'dichtgeschoven', soms nadat er eerst allerlei afval of rommel in was gedumpt.

Door deze laatstgenoemde ontwikkeling kreeg de sloot en in elk geval het slotenpatroon een cultuurhistorische functie. Het patroon bleef dan wel in grote lijnen in stand, maar toch veranderde er veel. Vooral voor de plantengroei en het dierenleven. Met name de vogelstand moest zich drastisch aanpassen. Voor vogels is een kleinschaliger landschap met meer variatie erg belangrijk. De strakke weilanden van nu, waar ook nog eens relatief veel wordt gemaaid is voor deze gevleugelde dieren niet altijd even goed. Echter ook hier geldt: stilstand is achteruitgang. Hoe gek het ook mag klinken.

Dan ten slotte nog een stukje taalkunde. Het woord sloot (in de betekenis van gegraven watergang) stamt af van afsluiting, want een sloot functioneerde van oorsprong, dus sinds de ontginning, voor het afscheiden (of onderscheiden) van stukken grond. Een greppel (een ondiepe sloot) komt van groeve, een groepe, een goot. Daarmee linkt het weer aan de grup (groep) in de grupstal, waar de mestgoot ook meer een ondiepe afvoer(goot) is. Vroeger waren grippelen en gruppelen verwante woorden. In sommige delen van ons land noemt men een ploegvoor nog steeds een grippel.

Het slotenpatroon zoals we dat nu nog kennen, gaat terug op eeuwenoude patronen, uit de tijd van de ontginning van de streek. Toen werden er kavels (hoeven genoemd) gemaakt en die werden dan afgescheiden door sloten. Om het verhaal compleet te maken moet hier ook het woord 'weer' nog worden genoemd. Dat is een strook land tussen 2 sloten. Dat woord houdt verband met afweren, verschansen.

Eeuwen achtereen hebben we het water uit de sloten zo snel mogelijk afgevoerd. De laatste jaren blijkt echter dat we moeten gaan 'omdenken'. Er komen ook in ons land steeds meer droge perioden. Dat betekent dat we op de momenten dat het veel regent we zuinig moeten omgaan met dat regenwater en het moeten gaan opsparen om te gebruiken in perioden van droogte. Voor de mensen die hiermee belast zijn, zal dat 'omdenken' best ingewikkeld zijn.

DE HOOIZOLDER

De hooizolder boven de stal van de boerderij was er om het hooi te kunnen bergen, zodat de koeien in de winter voldoende te eten hadden.

Het woord zolder stamt uit de Romeinse tijd, het solarium. Feitelijk was dat het platte dak van het gebouw, waarboven een doek werd gespannen om de mensen tegen de felle zon te beschermen. Feitelijk is de zolder dus niets anders dan de beschermende dakdelen.

Een typische hooizolder, waar het houtskelet nog goed te zien is.

ACHTERKLEP OF ACHTERKRAT

Enige tijd terug kreeg Museum De Koperen Knop een heel bijzondere schenking: een fraai beschilderde achterklep van een boerenwagen. Iets dat in het museum zeer welkom is, omdat dit uitstekend past in het collectiebeleid, waarin staat dat hetgeen in de Alblasserwaard gewoonlijk werd gebruikt tot het verzamelbeleid behoort. Want de hoofdtaak van een museum is het verzamelen van een collectie. Het exposeren ervan is de tweede taak, maar ondergeschikt aan dat verzamelen en met name bedoeld om gelden te genereren waarmee het verzamelbeleid kan worden uitgevoerd.

Het is de bedoeling dat op termijn een aantal aspecten van de boerenwagen een vaste plek krijgen in het museum, waar al op meerdere plekken onderdelen in de vaste opstelling zijn opgenomen.

Aan de achterzijde van de boerenwagen bevindt zich de achterklep of het achterkrat. Deze kon onderaan draaien en door middel van kettingen in verschillende standen worden gezet. De bovenrand van de achterklep werd soms met houtsnijwerk versierd, het krat zelf werd soms beschilderd of van een spreuk voorzien.

De beschilderde en van een spreuk voorziene schenking.

Met een boerenwagen kon je vroeger werkelijk alle kanten op. Men gebruikte boerenwagens niet alleen op het land voor het mesten en het hooien, maar ook bij het rouwen en het trouwen en om er mee naar de kerk en op familiebezoek te gaan.

De boerenwagen bestaat uit veel kleine en grote onderdelen en kan vaak helemaal uit elkaar genomen worden. In de herfst, als het werk op het land gedaan was, kon de boer hem daardoor gemakkelijk schoonmaken en repareren. Daarna zette hij hem in een hoekje van de stal of tegen de muur in de schuur. Sommige boerenwagens konden ook langer gemaakt worden. Als je de pinnen uit de twee balken onder de bak losmaakt, de balken verder uit elkaar trekt en dan de pinnen weer bevestigt, heb je een veel langere wagen. Dat is handig, want daarmee kunnen lange boomstammen vervoerd worden.

Op zon- en feestdagen ging de boerenfamilie in zondagse kledij naar de kerk en aansluitend op familiebezoek. Als dat een eind uit de buurt was, werd de boerenwagen van stal gehaald. Met een bankje, geplaatst in de grote bak, kon het hele gezin meerijden.

Als er een bruiloft te vieren was, werd de wagen keurig netjes schoongemaakt en versierd. Met bloemen, met houtsnijwerk of nog andere feestelijke attributen. Tenslotte werd er een bankje in de grote bak geplaatst voor het bruidspaar en klaar was de trouwwagen. Het was een hele eer voor de vader van de bruid als hij de wagen zelf mocht mennen. En dan de paarden beslist niet op hol laten slaan!

Twee Zuid-Hollandse boerenwagens.

Voor begrafenissen werd de boerenwagen veranderd in een plechtige rouwwagen. De wagen en ook de paarden werden zwart gemaakt door er zwarte kleden overheen te hangen. Vroeger had de kleur zwart een heel andere betekenis dan tegenwoordig. Als je terugkwam van een begrafenis en de stal in wilde rijden, dan konden de demonen of de duivel de weg niet vinden als alles zwart was. Zo kon men de demonen buiten de deur te houden. Later, ergens in de 19^e eeuw, heeft men kleur zwart tot kleur van de rouw bestempeld.

POPULIEREN OP HET BOERENERF

INLEIDING

In de publicatie 'Het Boerenerf in het zuiden van Het Groene Hart' schrijft Joke Karelse: "Naast de boerderijen, vooral aan de westzijde, stonden vaak een paar hoge wilgen, zogenaamde schietwilgen, of hoge populieren. Deze bomen beschermden het rieten dak tegen al te sterke windvlagen. Tevens dienden deze bomen als bliksemafleiding. Als zo'n wilg of populier zo'n 25 jaar oud was, begon er gevaar te komen voor omwaaien en werd hij meestal verkocht aan een klompenmaker en bracht rond de Tweede Wereldoorlog tussen de 25 en 30 gulden op."

Heden ten dage zie je helaas steeds minder bomen op het boerenerf en de populier komt er steeds meer bekaaid van af. Dat heeft vooral alles te maken met de groeiende economie: de opbrengst wordt lager en de kostprijs hoger. De boom beschermde niet alleen, maar zorgde ook voor een extra stukje inkomen. Anno nu kost onderhoud tijd dus geld en het kappen van een boom is duur en aan heel veel regels gebonden.

POPULIEREN, ZIJ SPAREN EN SIEREN

De populier - door velen verafschuwd en door een enkeling bewonderd. Vroeger was dat anders. 'Populieren, zij sparen en sieren' was toen de heersende mening. Met de sterke opkomst van natuurbehoud aan het eind van de jaren tachtig is dit veranderd. Het gevolg is dat de aanplant dramatisch is gedaald en de historische populierlandschappen snel verdwijnen.

Een rij populieren in het landschap.

Toch heeft de populier heel wat te bieden voor hen die het willen zien. In dit artikel daarom eens een lofzang op de populier en enkele praktische tips om ermee aan de slag te gaan. De populier kon lange tijd een 'volksboom' worden genoemd. Zijn Latijnse naam 'Populus' is zelfs afgeleid van 'Arbor populi'; boom van het volk! In hoogtijdagen werden soms wel 1 miljoen populieren per jaar geplant, zoals bijvoorbeeld in de jaren tachtig. Momenteel is dat nog geen 40.000 stuks. De rol van de populier in het Nederlandse cultuurlandschap neemt dan ook zienderogen af. De populier is een kenmerkende boomsoort voor veel streken in Nederland. Zijn karakteristieke uiterlijk, die van grote afstand te herkennen is, domineert zelfs een aantal landschappen. De meeste van deze landschappen vormen al van oudsher een bron van inspiratie voor dichters, schilders en recentelijk voor landschapsfotografen. Toch doen over geen enkele boomsoort zoveel vooroordelen de ronde als over de populier.

Links een solistisch geplante populier, in het midden gezaagd populierenhout, voor verdere verwerking of voor brandhout en rechts een paar geschilderde boerenklompen, gemaakt van populierenhout.

- **Weinig biodiversiteit** Het vooroordeel dat de populier waarschijnlijk het meeste parten speelt, is de gedachte dat de exotische productieboom als de populier weinig betekenis heeft voor de biodiversiteit. Dat is een misverstand. De populier is een belangrijke gastheer voor veel insectensoorten. In onderzoeken zijn tussen de 88 en 114 soorten geteld. Hiermee staat de populier op de zevende plaats van alle boomsoorten. In totaal broeden er ongeveer 50 soorten vogels in populierenbossen. Onderzoek heeft uitgewezen dat veertig jaar oude populierenbossen met een goed ontwikkelde struiklaag een avifauna kennen die vergelijkbaar is met die van een natuurlijk eikenbos.
- **Waaibomenhout** Een ander veel gehoord vooroordeel is dat de boom waaibomenhout levert en niet veel ouder wordt dan 40 jaar. Maar de populier levert juist zeer waardevol hout en kan veel ouder worden. De oudste populier in Nederland is bijvoorbeeld meer dan 200 jaar oud. Afhankelijk van de soort/kloon zijn leeftijden van 100 jaar heel gewoon. Het hout van de populier heeft enkele bijzondere eigenschappen. Het hout is erg licht, splintert niet, bevat geen smaak- en kleurstoffen, heeft een lichte kleur en een relatief hoog cellulosegehalte. Hierdoor is het hout bijzonder goed geschikt voor bijvoorbeeld klompen, verpakkingsmiddelen, multiplex, fineer en papier/karton. In toenemende mate wordt populierenhout ook gebruikt voor de productie van meubelen. Vroeger werd populier voor nog veel meer hoogwaardige toepassingen gebruikt, zelfs geveltimmerwerk, maar deze zijn verdwenen. De populier is dus niet voor niets samen met de grove den de belangrijkste houtsoort voor de Nederlandse rondhout verwerkende industrie.
- **Saaie boomkweekers** Het imago van de populier wordt sterk bepaald door de manier waarop er in de afgelopen decennia mee is omgegaan. De populier wordt beschouwd als onnatuurlijk, gekunsteld. Met het oog op de houtproductie werden populieren als 'saaie' boomkweekers geplant, waarin de bomen vrijwel altijd keurig in het gelid staan en bovendien ook nog eens allemaal op elkaar lijken. Bovendien is door selectie en veredeling lange tijd gestreefd naar de ideale productieboom.

De 'ijle populieren', zoals Marsman ze bij zijn gedicht in gedachten had.

Populieren zijn de bekende hoge, rechte en stijve bomen die ook in het gedicht van H. Marsman worden beschreven: "Denkend aan Holland zie ik brede rivieren traag door oneindig laagland gaan, rijen ondenkbaar ijle populieren als hoge pluimen aan den einder staan." Toch kent het geslacht populier een breed scala aan verschijningsvormen. Populieren spelen een belangrijke rol in het Nederlandse landschap en Populierenbossen hoeven niet saai en eentonig te zijn

BOTERBLOEM

KOEIEN ETEN GEEN BOTERBLOEMEN

Het is een overal voorkomende plant, in wegbermen en in hooi- en weilanden. In de plant zit een scherp smakende giftige stof. Koeien hebben daar een hekel aan en zo zie je soms in weilanden waar koeien grazen, gele eilandjes van boterbloemen die door het vee zijn overgeslagen bij het grazen.

HOE GIFTIG IS BOTERBLOEM?

Boterbloemen komen veel voor in paardenweiden. Ze zijn mild giftig maar paarden grazen er omheen omdat ze onaangenaam smaken. Wanneer de bloempjes gedroogd worden, verdwijnen de giftige stoffen bijna volledig. Daarom is hooi dat gedroogde boterbloemen bevat wel veilig.

KOOL & VAN DEN TOREN
- deskundig
- vertrouwd
- persoonlijk

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Dorpstraat 65a 2969 AD Dordrecht t: 06-4690966 e: info@koolvandentoren.nl

www.koolvandentoren.nl

UITGAVEN VAN B&E AKV

Boer en Boerderij
€ 35,00

Hoeve, hofstee,
herbestemming € 14,95

Het behouden waard
€ 14,95

De Stee van Saan van Pieterse
€ 14,95

EEN UITGAVE VAN:

BOERDERIJ & ERF

alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden

secretariaat: Sluis 57

2964 AT Groot-Ammers

06-53759618

secretariaat@boerderijnerf.nl

www.boerderijnerf.nl

REDACTIE & SAMENSTELLING:

LA CARRIOLA

tekst & advies

Dick de Jong | Buitendams 51

3371 BA Hardinxveld-Giessendam

06-22845889 | djtekst@planet.nl

